

ALLAH'IN SEVDİĞİ DAVRANIŞLAR*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Akra dinleyicileri!

Size Almanya'nın Stuttgart şehri yakınlarındaki Nürnberg'den hitab ediyorum. Selim isminde bir arkadaşımızın evindeyiz. Münih'ten geldik. Havalarda güzel, manzara güzel, yeşillik, bahçeli bir semtteyiz. Meyva ağaçlarından kırmızı elmalar sarkıyor. Beğendik buraları, Allah hayırlar ihsân eylesin... Sizlerden uzakta olmaktan başka bir sıkıntımız yok.

a. Allah'ın Rahmet Edeceği Kimseler

Bugünkü sohbetime İbn-i Abbas RA'ın Peygamber Efendimiz'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifle başlamak istiyorum. Mübarek metnini okuyayım, besmele çekerek:¹

رَحِمَ اللَّهُ مَنْ حَفِظَ لِسَانَهُ

وَعَرَفَ زَمَانَهُ وَاسْتَقَامَتْ طَرِيقَتُهُ

(ك. فى تاريخه عن ابن عباس)

ME. 638 (*Rahima'llâhu men hafize lisânehû, ve arafe zemânehû, ve'stekâmet tarîkatühû.*)

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

¹ Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.261, no:3215, Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.626, no:6894; *Kenzü'l-Ummâl*, c.I, s.426, no:1368;

Câmiü'l-Ehâdîs, c.XIII, s.125, no:12725.

Sadaka rasûlü'llâh, fî mâ kâl, ev kemâ kâl.

SAS Efendimiz bu hadis-i şerifine dua ile başlıyor: (*Rahima'llâhu*) diyor, yâni “Allah rahmetine erdirsin!” mânâsına... *Rahime* aslında mâzi sigasıdır ama, Arapça'da mâzisigası dua makamında da kullanılır. Düz olarak düşünülse, (*Rahima'llâhu*) “Allah rahmet etti.” mânâsına gelir. Buyuruyor ki Efendimiz:

(*Rahima'llâhu men hafize lisânehu*) “Lisânını koruyabilene Allah rahmet etti.” yâni, “Etmesi garantilidir, rahmet etsin!” demek. (*Ve arafe zemânehû*) “Ve zamanını bildi.” Yâni, “Her kim ki lisânını koruyabildi, zamanını bilebildi, (*ve'stekâmet tarîkatühû.*) yolu da düz oldu; işte buna Allah rahmet etsin!” demek. “Rahmet etti” denirse, tercümesinde yanlış gibi olur; “Rahmet eylesin böyle kimseye...” demek daha uygun.

Efendimiz dua etmiş oluyor ama, böylece teşvik de etmiş oluyor. “Böyle böyle yaparsanız Allah sizi rahmetine erdirsin... Böyle yapın da Allah'ın rahmetine erin!” mânâsını anlamamız lâzım! Efendimiz'in emri gibi telâkkî etmemiz lâzım bu sözleri... Kısa sözler.

Ben açıklayayım: Allah'ın rahmetine erdirmesini istediği kimseler kimler?.. Neler yaparsa, “Allah rahmetine erdirsin!” diye temennî ediyor Peygamber Efendimiz?..

1. (*Rahima'llâhu men hafize lisânehû*) “Lisanını hıfzedene, koruyana Allah rahmet eylesin, rahmetine onu erdirsin!” Burada *lisân*, yabancı dil mânâsına değil, boğazındaki konuşma vasıtası

olan dil demek... “Dilini tutana, diline hâkim olana, diline sahip olana, dilini günahlardan koruyana Allah rahmeylesin!” demek.

Muhterem kardeşlerim! İnsanlar konuşa konuşa anlaşıyorlar ve dilleriyle sevap kazanıyorlar. Dilleriyle zikir yaparlarsa, sevap kazanırlar. Birisinin gönlünü hoş edecek tatlı sözler söylerlerse, sevap kazanırlar. Bülbüller gibi Kur’an okurlarsa, sevap kazanırlar. Hayırlı işler yaparlarsa, doğru şahitlik yaparlarsa, hakkı söylerlerse sevap kazanırlar. Cihad etmiş gibi büyük mükâfatlara nâil olurlar.

Amma, dilleriyle yalan söylerlerse, dilleriyle küfrederlerse, onun bunun kalbini kırarlarsa, can yakıcı, bir insanın zararına sebep olan sözler söylerlerse, mahkemede yalancı şahitlik yaparlarsa, meydanlarda yalan yanlış sözler söylerlerse, kahvelerde günahlı boş sözler söylerlerse...

Meselâ, Oflu Hoca fıkrası anlatırlar.

“—Kah kah kah, kih kih kih...”

Nasreddin Hoca fıkrası...

“—Kah kah kah, kih kih kih...”

“—Rindin birisi cennete girmiş de, sofuların arasında orayı beğenmemiş.”

“—Kah kah kah, kih kih kih...”

Ama bunlar oyuncak değil! Cennetle alay edilmez, cehennemle dalga geçilmez, istihza edilmez. Lisanıyla günaha giriyor; yalan

söylüyor, günaha giriyor veya küfrediyor, ağır, hakâretâmiz söz söylüyor, kalb kırıyor, günaha giriyor... vs. Veyahut da insanı dinden, imandan çıkartacak sözler söylüyor, günaha giriyor.

Lisan, insanı cehenneme sokan, cehenneme götürecektir pek çok suçların işlendiği bir alet de olabilir. Allah'ın rızasını kazanmaya sebep olacak güzel bir vesîle de olabilir. Bir alet, bir konuşma aleti... Konuşan neyi konuşursa, lisan onu söyler. Neyi düşünürse, lisan onu söyler. İşte ona göre dilin sahibi, lisanın sahibi, konuşmanın yapıcısı sevap kazanır veya günaha girer; kendisi bilir.

“—İnsanlar ekseriyetle dilinden günaha girer.” diye, SAS Efendimiz'in hadis-i şeriflerini geçtiğimiz haftalarda okumuştuk. Bir de, cinsel duyguların kontrolsüzlüğünden girer diye söylemiştim.

Demek ki, Efendimiz bu hadis-i şerifte lisanımıza, dilimize sahip olmamızı, konuşmamızı ölçüp biçip söylememizi, dilimizle günah işlemekten sakınmamızı, sevaplı işlere gayretli olmamızı tavsiye etmiş oluyor. Lisanı korumak tavsiyesinde bulunuyor. O halde biz de dilimizle Allah'ı zikredelim!..

Allah diyelim dâim, Yolda duralım kâim!

Cenâb-ı Mevlâ'nın adını andıkça:

*Bir kez Allah dese aşk ile lisân,
Dökülür cümle günah misl-i hazan!*

Tevbe edelim, istiğfar eyleyelim, af dileyelim; hayır söyleyelim, sevap kazanalım! Bu bir...

2. (Ve arafe zemânehû) “Zamanını bileni de Allah rahmetine erdirsin!”

Belki üçü bir arada, belki tek tek de yeterli... Yâni, Allah dilini tutana rahmetini ihsan eylesin, onu rahmetine mazhar eylesin... Allah zamanını bilene rahmet eylesin... Veyahut hem dilini tutmasını bilip, hem de zamanının kıymetini bilmek; hepsini bir arada da düşünmüş olabilir Peygamber Efendimiz.

Zamanını bilmek ne demek?.. (Arafe zemânehû) Zaman, iki olay arasındaki geçen süre, zaman bu ve geçiyor, daima çalışıyor. Yâni biz durduğumuz zaman, zaman durmuyor. Biz dursak da, uyusak da zaman akıp gidiyor. Ömür bitiyor. Sayılı nefesler sayıca azalıyor, tükenmeye doğru gidiyor. Onun için, “Zaman çok kıymetli bir sermayedir.” denmiş.

Almanya’da dolaşıyoruz. Almanca’sını söyleyelim: (Zeit ist gert) Yâni, “Zaman para gibidir, zaman çok kıymetlidir.” diyorlar. Para nasıl kıymetliyse; yüz marklar, beş yüz marklar, bin marklar, böyle cepleri doldurduğu zaman insanın göğsünü kabartan kocaman kocaman paralar nasıl kıymetliyse, zaman da kıymetli...

Zaman herkeste var ama, zamanı boşa harcıyoruz. Zamanın kıymetini bilmiyor çoğu kimse... Zaman kahvelerde gidiyor, zaman stadyumlarda gidiyor. Zaman boş şeylerle geçiyor, elden kaçıyor. Ömür bitiyor, ortada bir şey yok... Dönüp baktığın zaman koca bir ömr-ü heder, boşa geçmiş bir ömür... Sonra tabii çok kederleniyor insan, üzülmüyor; ah ediyor, vah ediyor ama, zaman bir daha geri gelmiyor.

Zamanının kıymetini bilecek.

“*Zamanın kıymetini bilmek*” sözünden ben, birincisi: Zamanın kadrini kıymetini, önemini bilmek diye anlıyorum. Zamanın çok kıymetli olduğunu, saniyesinin boş geçirilmemesi gerektiğini düşünüyorum, bir bu... Bir de her zamanda, müslümanın o zamana uygun olarak yapması gereken uygun bir iş vardır. Meselâ, Ramazanda, oruç tutması lâzım; cuma vaktinde, cuma namazına gitmesi lâzım!..

Cuma namazına gitmiyor, “Dükkânım açık, çalışıyorum.” diyor. Allah, “Cuma vaktinde ticareti bırakın, camiye gelin!” diye buyurmuş. Haram işliyor, Allah’ın emrine aykırı iş yapmış oluyor. O zamanda cuma namazına gitmek lâzım. Cuma namazı kendisine farz olmuş olan, erkek ve hür bir insanın cumaya gitmesi lâzım!..

Sabahleyin güneş doğmadan önce, kalkıp sabah namazını kılması lâzım! Mümkünse camide kılması lâzım; evde kılmasından 27 kat daha sevaplı... Cuma namazı kılınan bir camide namazı kılarsa, 50 kat sevap var.

Zamanın kıymetini bilmek önemli, bir de “İçinde bulunduğu zamanda yapması gereken en önemli iş hangisi?” diye düşünüp, onu yapmak lâzım! İçinde bulunduğun zamanı düşüneceksin:

“—Bugün günlerden ne?.. Günün hangi saati?.. Şu sırada ne yapmalıyım?.. Bu vakit namazını kıldım mı?.. Şu anda ben vaktimi neyle geçiriyorum, aslında neyle geçirmek lâzımdı?” diye, insan zamanını böyle de bilebilir.

Zamanını bilmekten, Efendimiz'in tavsiye buyurduğu zamanı bilmek konusu böyle de olabilir. Hem zamanın kıymetini bilmek, hem de hangi zamanda hangi sevaplı işi yapacağını bilip, onu kaçırmamak...

Seher vakti tevbe ve istiğfar zamanıdır. Seher vakti; imsak kesilmeden önceki zaman, gecenin son bölümleri... Sahura kalkıp da oruç tutacakların namaz kıldığı vakitler. O vakitler, kalkıp abdest alıp, namaz kılıp, dua edip, tevbe ve istiğfar etme zamanı... Sabah namazı vaktinde, sabah namazına gitmek lâzım! Cuma namazının vakti gelince, cumaya gitmek lâzım! Akşamı, yatsıyı, ikindiye, zamanı gelince kaçırmamak lâzım! Bunların hepsi önemli...

Zamanının içinde, o anda ne yapması gerektiğini bilmiyorsa, bilenlere bakmalı, sormalı, öğrenmeli!.. Eski büyüklerimizin yazdığı bazı güzel kitaplar vardır. Günün içinde, yirmi dört saatin hangi saatini neyle geçirmesi gerektiğini anlatan kitaplar vardır. Bir günün, bir gecenin ameli diye bunları böyle yazan kitaplar vardır. Ne kadar güzel... İnsan onları okumalı ve zamanının kıymetini bilerek, günün o saatinde hangi işi yapması gerektiğini bilerek, zamanını değerlendirmeli, sevapları kazanmalı!.. İslâm için çalışmalı, ahireti için çalışmalı, Allah'ın rızasını kazanmak için çalışmalı!.. Hayırlı işte koşturmalı, şerli işten uzak durmağa gayret etmeli!.. Zamanını boşa harcamamalı!.. Efendimiz böyle tavsiye etmiş oluyor.

Üçüncü cümlecik, ana cümledeki üçüncü bölüm: (*Ve'stekâmet tarîkatühû*) “Allah, yolu düzgün olana da rahmet eylesin, rahmetine onu da mazhar eylesin!” diye, SAS Efendimiz yolu düzgün, tarikatı istikamet üzere olan, müstakîm olana da dua ediyor.

Bizim ülkemizde, Türkiye’de *tarikât* deyince tasavvufî tarikat anlaşılır. Nakşî Tarikatı, Kàdirî Tarikatı, Mevlevî Tarikatı, Bektâşî Tarikatı deniliyor; o anlaşılır. Burada *tarikât*, doğrudan doğruya kişinin gittiği, yöneldiği yol mânâsına... (*Ve'stekâmet tarîkatühû*) “Yollandığı yol, yürümekte olduğu yol, hayatını yöneltmiş olduğu istikamet doğru olana ne mutlu!.. Yürüdüğü yol doğru yol olana ne mutlu!” diye, Efendimiz ona da dua ediyor.

Bu da tavsiye ediliyor. Demek ki, insan yürüdüğü yola da dikkat etmeli! Zamanını boşa geçirmemeye de dikkat etmeli! Yâni günü hangi istikamette geçiyor, ömrü hangi istikamette geçiyor? Adam ne iş yapıyor, hangi işle meşgul? Kumarla mı meşgul, gafletle mi meşgul, ticaretle mi meşgul?.. Günahla mı meşgul, haramla mı meşgul, zulümle mi meşgul?... Zamanın kıymetini bilecek, yürü-düğü yolun düzgün olmasına dikkat edecek.

Müslüman her gün kırk rekât namaz kılıyorsa;

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

(فاتحة:6)

(*İhdina's-sırâta'l-müstakîm.*) [Bizi doğru yola ilet!] (Fâtîha, 1/6) diye, günde kırk defa doğru

yolu düşünüyor ve Allah'tan istiyor. Yâni, doğru yolun ne olduğunu Fâtiha'dan da herkes az çok bilir:

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ
(فاتحة:٧)

(*Sırâta'llezîne en'amte aleyhim*) “Kendilerine Allah'ın lütfettiği, in'am ettiği, ihsân ettiği, sevdiği, beğendiği, mükâfatlandığı iyi insanların yoluna” gidecek. Mü'min olacak ve iyi insan olacak. Allah'ın nimetine lütfuna ikramına mazhar olmuş kişilerin yoluna gidecek. (*Gayri'l-mağdûbi aleyhim ve le'd-dâllîn.*) “Allah'ın kendilerine gazab ettiği insanların yoluna değil, sapıtmışların yoluna değil...” (Fâtiha, 1/7)

Dünyada herkes bir yolda yürüyor ama, demek ki bazı yolları Allah seviyor, o yolda yürüyenlere rahmet ediyor; bazı yolda yürüyenlere gazab ediyor. “Bak bu edepsiz yanlış yolda yürüyor, bu kulumu sevmedim.” diye kızıyor, gazab ediyor. Bazıları da sapıkların yolu oluyor.

Demek ki, çevremizdeki ve dünyadaki, içimizdeki ve dışımızdaki insanların yaşam tarzlarını iman gözüyle incelemeliyiz. Yâni, “Bu yol hangi cins yollar grubuna girer?.. Benim yürüdüğüm yol, Allah'ın kendilerine ihsanda, ikramda bulunduğu insanların yolu mudur; yoksa Allah'ın gazab ettiği kişilerin, sapıtmışların yolu mudur?” diye, kendi yolunu bir denemeli insan...

İnsan kendi kendisini kontrol edebilir, teftiş edebilir, araştırabilir, soruşturabilir. Kendi durumuna bakabilir, kendi durumunu ölçüp tartabilir. “Yâni, ben bir şeyler yapıyorum ama, ortada kimse yok, şimdi tek başıma bir kendimi düşüneyim: Benim ömrüm nereye gidiyor? Ne yapıyorum, hangi yolda yürüyorum? Benim bu yaptığım iyi bir yol mu?.. Yâni, iş mi benim yaptığım?.. Yaptığım Allah’ın hoşuna gider mi? Allah’ın gazabını mı çekerim, sonuçta zarar mı ederim, kâr mı ederim?..” diye insan kendi kendisini şöyle bir yoklamalı!

Kendisini tenkit hedefi olarak karşısına alıp, gittiği yolu hakkında kendisine not vermeli. Hani “Kendin pişir, kendin ye!” dedikleri gibi... Gelip geçeni lokantasına davet için yollarda yazıyor:

“—Buyur gel, eti ben vereyim, mangalı al, köşeye çekil, şuçayırda, şu gölgeliğin altında, şu masada, şu ocakta kendin pişir, kendin ye!” dedikleri gibi.

Bir de insanın kendi kendisinin notunu vermesi lâzım: “Benim karnem nasıl olur? Acaba ben iyi bir müslüman mıyım? Kendime bir not vereyim!” diye insan kendisini düşünmeli, kendisini yoklamalı... Bu önemli bir şey!

Sabahleyin kapıdan çıkarken nasıl çıkacağız?.. “Bu gün Allah için neler yapabilirim?” diye düşünerek çıkacağız. Çıkmadan önce kendi kendine sormalı, “Ben bugün evden çıkıp gideceğim. Bugün Allah için ne yapmalıyım?” demeli ve akşamleyin de eve geldiği zaman,

“Ben döndüm dolaştım, geldim, koca bir gün geçirdim. Bu gün Allah için neler yaptım?” diye kendisini yoklamalı, bir not vermeli!..

“–Bu gün sıfır aldın?”

“–Neden?..”

“–Namazları kılmadın, cumaya gitmedin. Haram yedin, rüşvet verdin. Günahlı işlere bulaştın. Sıfır... Çok fenâ!..

Belki sıfır bile az gelir. Belki mânevî bakımdan eksi notlar da vardır. Çünkü sıfır, hiç bir şey demek... Halbuki eksi notlar, sıfırın da altında demek... Yâni daha beter de olabilir.

Onun için, ne yapmamız gerekiyor sevgili kardeşlerim?.. Yolumuzun ne yol olduğunu kendi kendimize sormamız gerekiyor. Başkası söylese bazen kızar insan.

“–Yâ sen yanlış bir yoldasın!” deyince nefsi kabarır. Kibrinden dolayı karşı tarafın haklı sözünü kabul etmez:

“–Sen kendine bak, sen bana ne karışyorsun? Sen benden daha mı bilgilisin? Ben bu işleri senden daha iyi bilirim. Falanca yere gittim, filânca yeri bitirdim, falanca yerde okudum...” diyebilir.

İyi ama yolun yanlış işte... Küçük de söylese, çocuk da söylese, deli bile söylese, doğru söylüyorsa doğru...

Eskiden delilerin, divanelerin tedavi edildiği bir yere birisi gitmiş evliyâullahtan, alimlerden...

Orada delilerden bir sözler duymuş. Diyor ki:

“—Akıllıdan çıkmayan söz çıkıyor dîvâneden...”

Bazen akıllının söylemediği kadar doğru düzgün laf söyleyebilirler ummadığın insanlar. Onun için, başkasını dinlemek lâzım ama, dinlemek zor.

Peki mâdem başkasından hatalarını duymak, dinlemek nefesine ağır geliyor, o halde sen de kendi kendini sorgula! Kendi kendini yargıla, kendi kendine bir not ver!.. İyi bir adam mısın, iyi bir matah mısın?.. Allah'ın rızasını kazanacak gibi mi görünüyorsun, yoksa belânı bulacak gibi mi görünüyorsun?.. Allah sevecek mi, sevmeyecek mi?.. Kendi kendini kontrol et!

“—Allah-u Teâlâ Hazretleri, dilini hıfzedene, zamanının kadrü kıymetini bilip, uygun işi yapana ve de yolu doğru olana rahmeylesin!” diye Efendimiz tavsiye buyuruyor.

Tasavvufî tarikatlar da yol demek, yâni onlar da Allah'a götüren yol olduğu için, yahut da Allah'ın rızasını kazanmanın usülleri olduğundan, nefsi terbiyenin usülleri olduğundan o ismi almış oluyorlar. Onun da tarikat diye isimlendirilmesi yanlış değil.

Demek ki hepimiz aslında, bir tarikata girmiş de olsak, girmemiş de olsak; intisablı da olsak, intisabsız da olsak, hepimiz bir tarikat tutturmuş gidiyoruz bu hadis-i şeriften anlaşıldığına göre... SAS Efendimiz'in bu ifadesi benim hoşuma gitti doğrusu... Bazıları tasavvufa, tarikata karşı ama, o da tarikatta, tasavvufa karşı tarikatta

gidiyor. Yâni o da bir tarikatta gidiyor ama, yamuk tarikatta gidiyor. Kimisi de İslâm'a karşı yolda gidiyor.

Millet karşısındakinin tasavvufî tarikatına, ilim irfan yoluna karışıyor da... Halbuki karışmaması lâzım! Hani ülkede laiklik var, kimse kimsenin inancına karışamaz. Güya anayasanın temînatı altında, karışmaması lâzım!.. Karışıyor da, kendi tarikatının dinsizlik tarikatı olduğu, veyahut edepsizlik tarikatı olduğu, veya imansızlık tarikatı olduğu, veya inkâr tarikatı olduğu, veya memlekete muzır tarikat olduğu, veyahut umûmî ahlâka, âdâba aykırı bâtil tarikat olduğu, veyahut eşkıyalık tarikatı olduğu, hırsızlık tarikatı olduğu hiç aklına gelmiyor.

Ama SAS Efendimiz şimdi bu hadis-i şerifinde, herkesin bir yolu olduğunu beyan etmiş oldu. Şimdi herkes tarikatını ölçsün biçsin bakalım: Kendi tarikatı hak tarikat mı, batıl tarikat mı?.. İmanlı tarikat mı, yoksa zararlı tarikat mı?.. Allah'ın rızasına uygun mu, aykırı mı?..

Şerîat, tarîkat yoldur varana, Ma'rifet, hakîkat andan içeru...

Yunus Emre'nin dediği gibi herkes bir yolda yürüyor ama, yolun güzel olması lâzım! "Allah-u Teâlâ Hazretleri hepimize dilimizi tutmayı, zamanımızın kıymetini bilmeyi, doğru yolda yürümeyi nasib etsin..." diye bu hadis-i şeriflerden aldığımız bilgilerle dua ediyoruz.

Hepimize de, yakınlarımıza, size de dua ediyoruz sevgili Akra dinleyicileri!..

b. Hayır Söylemek veya Susmak

İkinci hadis-i şerife geçiyorum, Peygamber SAS Efendimiz burada dua ediyor.

Benim çok sevdiğim alimlerden biri olan Abdullah ibnü'l-Mübârek'in, Hâlid ibn-i Ebî İmran RA'dan rivâyet ettiğine göre, şöyle buyurmuş:²

رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا قَالَ خَيْرًا

فَغَنِمَ أَوْ سَكَتَ عَنْ سُوءٍ فَسَلِمَ

(ابن المبارك عن خالد بن أبي عمران)

ME. 637 (*Rahima'llàhu abden kàle hayran feganime, ev sekete an sûin feselime.*) “Allah şol kula rahmet eylesin ki, şol kulu rahmetine mazhar buyursun ki...”

Kul dediği yaratığı, Allah'ın müslüman kulu demek, yâni köle mânâsına değil. “Allah şu kuluna rahmetini ihsan eylesin ki, (*kàle hayren feganime*) hayır söz söyledi ve böylece kazanç sağladı kendisine, kazançlı çıktı. Yâni hayır söz söyleyip kazançlı çıkan kula Allah rahmetini ihsân eylesin...”

Dua ediyor yâni, Efendimiz öyle olmayı bize tavsiye ediyor. Hayır söyleyeceğiz, böylece kazançlı çıkacağız. Çünkü hayır sözün kazancı vardır. Hayır söylediği zaman, ganimet elde etmiş gibi kazançlı çıkar.

² Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.128, no:380; İbn-i Ebi'd-Dünyâ, *Samt*, c.I, s.71, no:64; İbn-i Ebî Âsım, *Zühd*, c.I, s.20, no:9; Hâlid ibn-i Ebî İmran Rh.A'ten.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Zühd*, c.I, s.277; Hünnâd, *Zühd*, c.II, s.535, no:1106; Hasan-ı Basrî Rh.A'ten,

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.551, no:7849, 7850; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.427, no:1374; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.I, s.254, no:399.

(*Ev sekete an s in feselime*) “Yahut da kötü bir sözü, çirkin bir sözü söyleyecekken söylemezse, kendisini tutarsa, kötülükten dilini tutarsa...” O zaman da ne oluyor?..

(*Feselime*) “Sel mette oluyor.” Yâni k t l g  söyleseydi ba ı derde girecekti, ba ı bel ya girecekti. Günaha  arpılacaktı, cezaya  arpılacaktı. S ylemeyince ne oldu?.. S lim oldu, sel mette oldu, cezadan kurtuldu, bel dan kurtuldu. Yanlı lıgı yapmadıgı için, oh el-hamdü lill h, sel mete erdi. Efendimiz, burada yine lis nla ilgili tavsiyede bulunmuş oluyor bize. Birinci hadis-i  erifte de lis nla ilgili tavsiye vardı.

Diline sahip olmak, dilini hıfzetmek, korumak vardı. Burada dili iki türlü kullanacağımızı anlıyoruz: İnsan diliyle hayır söylerse ganimet kazanır, sevap kazanır, mükâfat kazanır, k r eder. Dilini kötü şeyi söylemekten tutarsa, o zaman da sel mete erer, onun da faydasını görür.

Demek ki, hayır söyleyeceğiz. Ya da kötü söz söylemek ağzımıza kadar gelmişse, i imiz kabarmı , boğazımızdan neredeyse söyleyecek kadar kızmı ız, heyecanlanmı ız ama söz kötü olacak. Tutuyoruz kendimizi, s k t ediyoruz, söylemiyoruz.

Kötü sözü söylemekten kendimizi tutuyoruz, o zaman da yine sel mette oluyoruz, sel met buluyoruz. Kendimiz de sel met buluruz, başkası da... Biz kötü söz söylemediğimiz için sel met buluruz. Kötü söz söyleyip kar ımızdakini zarara uğratmadığımız için, o da sel mette olur.

Zaten müslümanın tarifinde, SAS Efendimiz'in hepimizin bildiği bir ifadesi var. Bu hadis-i şerifi herkes duymuştur diye tahmin ediyorum:³

³ Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.15, no:9; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.6, *Cihad* 9/2, no:2481; Neseî, *Sünen*, c.XV, s.184, no:4910; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.163, no:6515; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.388, no:2716; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.467, no:230; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.391, no:1144; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.56, no:3598; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.214, no:8701; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.187, no:20544; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.I, s.14; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.271, no:595; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.131, no:166; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.III, s.334, no:1132; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.V, s.138, no:2565; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXI, s.271; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.333; Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

Müslim, *Sahîh*, c.I, s.65, *İman* 1/14, no:41; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.187, no:20545; *Müsnedü'l-Hâris*, c.III, s.29, no:615; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.17, no:2627; Neseî, *Sünen*, c.VIII, s.104, No:4995; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.379, no:8918; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.406, no:180; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.54, no:22; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.475, no:8941; Ebû Hüreyre RA'dan.

Neseî, *Sünen*, c.VIII, s.105, no:4996; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.IV, s.189, no:6586; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.V, s.343, no:19868; Hz. Ömer RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.154, no:12583; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.264, no:510; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.55, no:25; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VII, s.199, no:4187; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.357, no:7432; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.IV, s.20, no:2616; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.109, no:130; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.II, s.263; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.III, s.24; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.22, no:24013; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.54, no:24; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XVIII, s.309, no:796; Fudâle ibn-i Ubeyd RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.593, no:6200; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.I, s.369, no:1137; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.113, no:3745; Bilâl ibn-i Hâris el-Müzenî RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.III, s.293, no:3444; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.II, s.443, no:1667; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.1239; Ebû Mâlik el-Eş'arî RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XX, s.197, no:444; Muaz ibn-i Enes RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.149, no:738-740, 748, 749; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.210, no:2304; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XXII, s.171, no:24582-24584.

الْمُسْلِمُ مَن سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

(خ. د. ن. عن ابن عمرو)

RE. 235/7 (*El-müslimü men selime'l-müslimûne min lisânihî ve yedihî.*) [Müslüman o kimsedir ki, elinden dilinden bütün müslümanlar selâmettedir.] Müslüman başka insanlara eliyle diliyle zarar vermeyecek.

Ne yapacağız?.. Ya hayır söyleyeceğiz, ya susacağız. Hayır söylemek de sevap, susmak da kârlı... Ama susmayıp da kötü şeyi söylerse, o da insanı cehenneme kadar düşürebilecek tehlikelerin artık çığırını açmış oluyor. Ağzını açtığı zaman kötü şey söylemekten Allah korusun, Allah kurtarsın, Allah hıfz eylesin... Allah o duruma düşürmesin...

Açtığımız sayfada bu sefer hem dili tutmakla, zamanın kıymetini bilmekle, doğru yürümeyle ilgili tavsiyeler geldi. Bunun bir hikmeti vardır. Demek ki, sözümüze dikkat edeceğiz, dilimize çok dikkat edeceğiz.

Başka konuya, başka hadis-i şerife geçmeden önce bir şeyi üstüne bastıra bastıra hatırlatayım: Ne yapmamız gerekiyor?.. Hak sözü söylememiz gerekiyor. Hak sözü, haklı sözü, gerçek sözü, doğru sözü, birisinin mağdur olmasını engelleyecek sözü, İslâm'ın savunmasına yarayacak sözü, güzel sözü, bir zâlimi zulmünden engelleyecek cesur sözü de mutlaka söylemek gerekiyor. Cihadın en faziletlisi budur diye Efendimiz hadis-i şeriflerde bildirmiş. Onun için, sakın dili tutmayı uygunsuz yerde yapmayın!..

Şeyh Sâdî-yi Şîrâzî⁴ İran'ın en büyük şairlerinden, *Gülistan* isimli, *Bostan* isimli kitapları kütüphanelerinizde vardır. Çok ârif, çok hakîm bir şair, aynı zamanda çok mükemmel bir sanatkâr, çok da derin bir bilge kişi. Yâni feylesof... Sözleri de böyle çok derin anlamlar taşıyor. Diyor ki:

“—İki şey insanı çileden çıkartır, insanı çığırından çıkarttırır, isyana sevk eder:

1. Susulacak yerde konuşmak.
2. Konuşulacak yerde susmak.”

Demek ki, susulacak yer var, konuşulacak yer var... Küçük bir çocuğun, büyüklerin meclisinde susması lâzım! Büyükler konuşuyor, ayıp, küçük konuşmayın, büyükleri dinlesin! Kendisinin bilmediği konulara burnunu sokup, karışıp edepsizlik etmesin!.. Veyahut cahil bir insan alimlerin meclisinde ileri geri konuşup, “Bana göre bu böyle...” vs. filân demesin! Kendisinin hakkı yok, salâhiyeti yok, tahsili yok, bilgisi yok, görgüsü yok... Ne olacak?.. Konuşmayacak, dinleyecek, öğrenecek.

⁴ Şeyh Sa'dî-i Şîrazî (1193 -1292) Fars şâiri ve İslam âlimi. İran'ın Şiraz kentinde doğmuştur. Çocukken babasını kaybedip dedesi ve amcası tarafından yetiştirilmiştir. Daha sonra Bağdat'a gidip Nizamiye Medreseleri'nde öğrenimini tamamlanmıştır.

30 yıl boyunca Hindistan ve Kuzey Afrika'yı dolaştıktan sonra 1256'da memleketi Şiraz'a dönerek şiirleri yazmaya başlamıştır. Günümüzdeki en çok konuşulan eseri *Gülistan* ve *Bostan*'dır. Moğol ve Haçlılarla yapılan savaşlara katılmıştır. Haçlılara esir düşmüştür. On dört defa hacca gitmiştir. Bütün şiirlerinde *Sa'dî* mahlasına rastlanmaktadır. 1292'de Şiraz'da vefat etmiştir.

Bilmediği hususu konuşmayacak. Alimler konuşacak, o meclisin bilginleri konuşacak, ötekiler edeble onu dinleyecek.

Susulacak yerde konuşmamak lâzım! Kişi küçükse veya çocuksa, susacak büyüklerin yanında... Büyüklerin konuştuğu mevzulara pattadak, bilmeden karışmayacak. Cahilse, alimlerin tenkidine kalkışmayacak, ortaya atılmayacak... Bu bir.

İkincisi de konuşulacak yerde de susmak... Bu da insanı çileden çıkartır. Allah da sevmez, kullar da sevmez. Konuşulacak yerde de konuşmak lâzım! Adam bir olaya şahit olmuş, suçlu şu; söylemiyor, susuyor. Öyle şey olur mu?..

“—Ben şahidim, gördüm ki şu şuna vurdu, suçlu olan, kabahatli olan şu!” diye söylemesi lâzım.

Şahitlik istenmeden, Allah rızası için söylemek lâzım. Veyahut kendisinin bildiği bir konuda birileri yalan yanlış konuşuyor, ileri geri konuşuyor.

“—Olmaz, siz bunu bilmiyorsunuz! Susun bakalım, işin doğrusu budur. Senin bu konuda hiç bir bilgin olmadığı anlaşılıyor. Falanca alim şöyle demiştir, falanca kitap böyle yazar. İlim adamları şöyle demiştir. Ansiklopedilerde şöyledir.” filân diye, insan söylemesi gereken şeyi söylemeli!..

Bazen de susması korkmasından kaynaklanıyor:

“—Bu adam yüksek mevkiden bir adamdır. Şimdi ben bunun yanında konuşursam, bunlara karşı

konusursam işimden olurum, aşımından olurum...
Başımdan olurum, rahatımdan olurum... Kafamı
keserler, hapse tıkarlar...”

Öyle şey yok! Hak sözü söyleyecek insan...
Hakkı söyleyecek, hak neredeyse hakkın yanına
gidecek. Firavun’un karşısında olsa, Mûsâ AS
gibi hakkı söyleyecek... Nemrud’un karşısında
olsa, İbrâhim AS gibi hakkı söyleyecek... Zâlimin
karşısında olsa, kellesi gidecek bile olsa hakkı
söyleyecek.

“—Sen yanlış yapıyorsun, işin doğrusu bu
değildir, şudur!” diyecek.

En büyük cihad bu!..

Birisine yanlışından dolayı alkış tutmayacak.
Yanlış sözü söyleyenin, yanlış işi yapanın
yardakçısı, şakşakçısı, dalkavuşu olmayacak;
bu da çok önemli... Yâni hakkı söylemek, hem
de korkmadan söylemek, hem de cesaretle
söylemek, hem de yaptırım gücü varsa
yaptırmak lâzım! Gücü yeterse kötülüğü fiilen
engelleyecek, gücü yetmezse sadece nasihat
olarak söyleyecek; ona da gücü yetmiyorsa hiç
olmazsa içinden:

“—Yâ Rabbî, ben bunların karşısında bir şey
yapamadım, sen beni affet!” diye dua edecek.
Ötekisinin iflâh olmasına dua edecek, Allah’ın
kendisini cezaya çarptırmamasına dua edecek.
Bu da önemli...

Ben Türkiye’de bakıyorum; halkımızın, gençlerimizin terbiyesi talebinde dergilerimizde de zaman zaman yazdım. Herhangi bir toplantıda, herhangi bir konuda konuşma yapıldığı zaman, bilginiz varsa katılın, susmayın! Bildiğiniz konuyu anlatın!.. Eğer bir yerde, bir toplantıda birisi doğru bir sözü söylemişse, doğruyu destekleyin! Yanlış bir sözü söylemişse, yanlışını engelleyin! Yanlışın karşısına çıkanı destekleyin!..

Yanlış söyleyene:

“–Yanlış söylüyorsunuz!” deyin!..

Böylece yanlış söyleyenler korksun, çekinsin, azalsın... “Buülkede tereciye tere satılmaz, müslüman mahallesinde salyangoz satılmaz.” deyip, ayağını denk alsın...

Susmak da vebal yükler insana... Allah, “Niye sustun?” diye cezalandırır. Hadis-i şerif var, Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:

السَّائِكُ عَنِ الْحَقِّ شَيْطَانٌ أُخْرَسُ

(*Es-sâkitü ani’l-hakkı şeytânün ahrasü*) “Hakkı söylemek zamanında susan, dilsiz şeytan durumuna düşer, şeytan gibi muamele görür.” Yâni, “Şeytan derekesine düşer, o mertebede mütâlâa edilir.” diye tehlikeli bir durum meydana geliyor.

Etti üç hadis-i şerif. Bu sefer iki hadis-i şerif daha okuyup üçü beşleyelim, aziz ve sevgili dinleyiciler!

c. İnsanlarla Güzel Geçinmek

İmam Beyhakî'nin rivâyet ettiği bir hadis-i şerifi, bu arada işin başka bir yönü aydınlansın diye okumak istiyorum. Peygamber SAS buyurmuşlar ki:⁵

رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ
وَاصْطِنَاعُ الْخَيْرِ إِلَى كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ وَإِنَّ أَهْلَ
الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي
الْآخِرَةِ وَإِنَّ أَهْلَ الْمُنْكَرِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ
الْمُنْكَرِ فِي الْآخِرَةِ

(ق. هب. عن سعيد بن المسيب مرسل)

ME. 631 (*Re'sü'l-akli ba'de'l-îmâni bi'llâhi't-teveddüdü ile'n-nâsi, va'stınâu'l-hayri ilâ külli berrin ve fâcir, ve inne ehle'l-ma'rûfi fi'd-dünyâ, hüm ehli'l-ma'rûfi fi'l-âhireh, ve inne ehle'l-münkeri fi'd-dünyâ, hüm ehli'l-münkeri fi'l-âhireh.*) *Sadaka rasûlü'llâh fî mâ kâl, ev kemâ kâl.*

SAS Efendimiz buyuruyor ki:

(*Re'sü'l-akl*) “Aklın başı...” Aklın başı demek, en akıllıca hareket, en başta gelen akıl demek. (*Ba'de'l-îmani bi'llâhi*) “Allah'a îmandan sonra

⁵ Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.109, no:20093; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.500, no:9054; Saîd ibn-i Müseyyeb Rh.A'ten.

Sülemî, *Âdâbü's-Sahâbe*, c.I, s.98, no:139, Hz. Ali RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl. c.III, s.18, no:5174; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.335, no:1352.

en başta gelen akıllılık...” Nedir? (*Et- teveddudu ile'n-nâs*) “İnsanlara karşı kendisinin sevgi toplamasını sağlayacak, insanlara kendisini sevdirmeyi sağlayacak şekilde davranmak, konuşmak ve insanların sevgisini kazanmaktır.”

Bakın bu cümleyi anladığınız ama, ben bir-iki noktasına işaret etmek istiyorum: (*Re'sü'l-akli*) Yâni, “En başta gelen akıllılık, (*ba'de'l-îmâni bi'llâh*) Allah'a îmandan sonra” diyor. Demek ki, ikincisi bu... Birincisi neymiş, en büyük akıl neymiş? Sevgili dinleyiciler, değerli kardeşlerim. Peygamber Efendimiz'e göre dünyada en önde gelen akıllılık, en zekilik, en alimlik, en bilginlik neymiş? (*El-îmânü bi'llâh*) Allah'a inanmakmış. Her şeyden önce bu geliyor.

Eğer bir insan Allah'a inanmıyorsa:

“—Ben Allah'a inanmıyorum, inancım yok. Ben ateistim, inançsızım, dinsizim... Bunların hepsi burjuvazinin işçi sınıfını sömürmek için uydurduğu şeylerdir...” diyebilir.

Veyahut batılılar, böyle komünistlerin dediği gibi demese bile, onların da bir kısmı diyorlar ki:

“—Bu kilise ilim dışı şeyler söylüyor. İlimle bunlar çatışıyor.

Ben ilim adamıyım, bunlara inanmam, bunlar safсата...”

Herkes bir yol tutturmuş. Ben meselâ İngiltere'deydim, iki hafta önce. Orada insanların gerçek mânâsıyla kiliseyle bağı filân kalmamıştır. Almanya'da da öyle diyorlar.

İsveç'te de öyle demişlerdi. Bunların çoğu ateisttir. Çoğu kiliseye bile devam etmez. Kiliseden bile bağlarını koparmıştır. Çünkü ilim bir şey diyor, kilise başka bir şey diyor.

Ama bizim dinimiz öyle değil. Bizim dinimiz hak din. Bizim dinimiz bozulmamış, su katılmamış, halis, muhlis din... Bizim dinimiz ilim dini, irfan dini. Alimlerin hepsinin hayran kalıp, gelip müslüman olduğu din... En mühim, en büyük akıl, Allah'a iman etmek, Allah'ı bulmak, ma'rifetullahı ermek... Allah'a iman etti mi bir insan, ahiretini kurtarıyor, cehennemde ebedî kalmaktan kurtuluyor. Saadet yurdu olan cennete dahil olmayı garantiliyor. En büyük akıl bu...

“—Ben şu kadar yükseldim, bu kadar makamlara sahip oldum. Oxford'dan diploma aldım. Amerika'nın falanca üniversitesinde doktora yaptım...”

İyi ama, sen ahiretini kurtaramıyorsun. Sen Allah'ın gazabına uğrayacak yolda yürüyorsun. Sen ebediyen cehennemde yanacak şekilde gidiyorsun. Sen hayatı anlayamamışsın! Sen kendini, orda doktora yaptın diye bir şey sanıyorsun ama, gel bakalım şu alim dindarlarla biraz bir konuş, eksiklerini bir anla! Gerçek ilim adamlarına kulak ver!.. Hattâ Türkiye'deki değil, Avrupa'daki gerçek ilim adamlarına bir kulak ver, büyük filozofları bir araştır! Senin gibi dinsiz değiller.

Dinsiz olanların da neden dinsiz olduğunu bir incele; göreceksin ki, buldukları ülkedeki dînî inançlar bozuk ise, onlar onlara inanmadıkları için o yola sapmışlardır. Hattâ Avrupalıların içinde Volter gibiler:

“—Ey Muhammed, senin dininin ne kadar yüce olduğunu görüyorum, biliyorum.” demişlerdir.

Bismark gibi kişiler —şimdi Almanya’dayız, biraz Alman şahsiyetlerden konuşalım— Peygamber SAS Efendimiz’i methetmişler. Göthe gibi şair ve feylesof olan kişilerin müslüman olduğu söyleniyor, İslâm’ı medhettiği söyleniyor. Yâni, bu sadece Türklerin tarih sevgisi, nostaljisi, kendi indî, tarafgirâne böbürlenmesi değil; gerçekler böyle...

Demek ki, en büyük akıl neymiş sevgili kardeşlerim: (*El- îmânu bi’llâh*) “Önce Allah’a inanmak.” Bir insan Allah’a inanamıyorsa ki, bazen inanamıyorlar.

Bir tanıdığım temyiz mahkemesi hâkimi vardı. Çok okumuş, çok bilen, çok bilgili, gerçekten çok değerli bir şahsiyet. Vefat ettiyse Allah rahmet eylesin, sağsa Allah uzun ömür versin, hayırlı hizmetler nasib etsin... Yıllardır görüşmüyoruz. Sevdiği bir akrabasına ziyarete gitmiş, o da hâkim çok yüksek bir şahıs, anlatmış anlatmış. Ötekisi buna demiş ki:

“—Yeğenim, doğru söylüyorsun, doğru söylüyorsun ama şuram [kalbim] inanmıyor!” demiş.

Allah îmanı nasib etmiyor. Yaptığı zulümlerden, haksızlıklardan, mahkemelerdeki kıvırtmalarından, mazlumları suçlamasından dolayı cezalandırıldığı için, Allah iman vermiyor kalbine... Hidayet Allah'tan, işte o imansızlık Allah'ın ona nasib etmemesinden... Nasipsizlik demek.

Onun için sevgili kardeşlerim, yakınlarınıza söyleyin:

“—Sen Allah'a inanamıyorsan, bir nasipsizliğin var kardeşim, kendini bir kontrol et!” deyin!

Eğer beni doğrudan doğruya dinleyen bir kişiye bu inançsız kimse, kendisini kontrol etsin:

“—Benim Allah'ın gazabına uğramama sebep olacak bir edepsizliğim var da, Allah bana bunu nasib etmiyor mu? Büyük filozoflar, büyük alimler, Allah'ın varlığını, birliğini söylemişler. İslâm'ın yüceliğinden, büyüklüğünden şarktaki, garbdaki herkes bahsetmiş de, ben niye bunu bilmiyorum?.. Ben de acaba bir nasipsizlik mi var?” diye kendi kendine sorsun, sevgili dinleyiciler!

رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ

(*Re'sü'l-akli ba'de'l-îmani bi'llâh*) Allah'a imandan sonra, en yüksek derecedeki akıllılık, en başta gelen akıllılık neymiş: (*Et- teveddüdü ile*”n-nâs) İnsanlara kendisini sevdirmekmiş.”

Evet, müslüman sevimli olur, kendisini sevdirebilir. Yunus Emre'yi hepimiz seviyoruz. Mevlânâ'yı Avrupalılar bile seviyor, batılılar seviyor,

sünnîler seviyor, şîîler seviyor... Herkes seviyor. Ben de çok seviyorum.

Mevlânâ Hazretleri benim de şeyhim, rüyada beni de Mevlevî yaptıkları için... Mekke'de Mevlevî tarikatına aldılar, ben de Mevlevî'yim. İlân ediyorum, Mevlânâ Hazretleri'ni ben de seviyorum!

Bak asırlar geçmiş, seviyorum, seviyoruz. Demek ki, SAS Efendimiz'in bu tavsiyesini tutmuşlar mübarekler... İnsanlara kendilerini sevdirmişler.

“—Dalkavuklukla mı?..”

Hayır, aslâ ve kat'â!.. Doğru söyleyerek ama, doğruyu tatlı söyleyerek... Meselâ, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Efendimiz'in dalkavukluk yapmadığının bir misâlini söyleyeyim:

Büyük bir komutan huzuruna gelmiş. İzin istemiş, girmiş. Hiç konuşmamış Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Hazretleri, yüzüne bakmamış. Başını önüne eğmiş, gözlerini kapamış durmuş. Komutan beklemiş. Bekle Allah'ım, bekle Allah'ım... Mübarek Mevlânâ Hazretlerinin heybeti de var, huzurunda bir şey de yapamamış, sıkılmış, sıkılmış, terlemeye başlamış. Sonra demiş ki, ezile büzüle:

“—Efendim bana bir nasihat buyursanız!”

Mevlânâ Hazretleri gözünü açmış, acıyarak bakmış:

“—A evlâdım, ben sana ne diyeyim?”

Seni Rahman yarattı, sen şeytana hizmet ediyorsun; halbuki Rahman'a hizmet etmen lâzım!.. Allah seni insanlara hizmet için görevlendirdi, komutan yaptı, sultan yaptı, bey yaptı, reis yaptı. Senin halka rahmetmen lâzım, merhamet etmen lâzım, hizmet etmen lâzım; sen halka zulmediyorsun!.." diye bir açmış ağzını, bir güzel sözler söylemiş.

Acı söylemiş ama, hiç dalkavukluk değil. Adam hüngür hüngür ağlamış, öyle gitmiş. Dalkavuk değil, kat'iyen dalkavuk değil. Kafası kesilse hakkı söylüyor ama, güzel söylediği için seviliyor. Mevlânâ güzel söylediği için seviliyor, fikirlerinden dolayı seviliyor. Yunus güzel söylediği için seviliyor.

Bir de, lütfen müslümanız diye kendimizi pahalıya satmaya kalkıp, halkı İslâm'dan nefret ettirmeyelim! Yâni:

"—Bana ne, ben müslümanım. O da bana tahammül etsin!"

Öyle şey olur mu?.. Sen tahammül edilecek gibi tatlı bir insan olmakla da vazifelisin. Tatlı bir müslüman olmakla vazifelisin. İslâm'ı seni sevince sevecek insanlar... Sen müslümansın diye, sakallısın diye, hacısın diye, hocasın diye sevecek. Halk sana bakıyor, inceliyor. Sen halkı kendinden nefret ettirirsen, sana nefretle beraber dinden de nefret ederse, cezaya uğrar. Sevdireceksin kendini, Allah için sevdireceksin.

Ben onun için, arkadaşlarıma diyordum bazen:

“—Allah rızası için güzel giyinin! Yâni nefis için değil, fiyaka yapayım, caka satayım diye değil; Allah rızası için güzel giyinin! Allah rızası için tıraşlı olun! Allah rızası için sevimli şeyler yapın; güzel koku sürünün, taranın, donanın, temiz, pak olun! Dişleriniz fırçalanmış olsun!..”

Neden?.. Bu da önemli bir şey.. İslâm'ı kendinizle sevdireceğinizi düşünün! Umûmî vasıtalarda büyüklere yer verin, küçüklere şefkat gösterin! Güleç yüzlü olun!..

“—Şu adama bak, ne kadar asık suratlı!.. Şu kadar yıldır önümden geçer, görürüm, hiç kaşlarının kalktığını, yüzünün güldüğünü görmedim. Hep çatık kaşlı... Kaşlarını yıkmış geçer.” demesin insanlar.

Yâni insanlara kendimizi sevdirmenin mânevî sebepleri var; Efendimiz böyle buyurmuş. Efendimiz'i de herkes sevmiş, dostu, düşmanı sevmiş. Düşmanı dost olmuş. Azılı düşmanları, kendisini öldürmeğe kalkışan insanlar emrine girmiş, yolunda canını fedâ etmiş. Bu noktaya çok dikkat etmemiz lâzım, insanlara kendimizi sevdirmemiz lâzım! Her müslümanın sevdirmesi lâzım!..

Sonra ne tavsiye ediyor Efendimiz, akıllılık olarak:

وَاصْطِنَاعُ الْخَيْرِ إِلَى كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ

(*Va'stınâu'l-hayri ilâ külli berrin ve fâcir*)
“Hayır yapmak...” Ama kime? (*Küllî berrin ve fâcir*) “Her iyi insana da, kötü insana da...”

Aziz ve sevgili kardeşlerim! Efendimiz'in bu hadis-i şerifinde bu ifadeye dikkat buyurun lütfen! İyi insana iyilik yapmayı herkes sever. Ak sakallı mübarek insan; elinden tutarsın, yükünü taşırsın, karşıya geçirirsin, arabana alırsın:

“—Hacı baba gel şuraya otur, nereye gideceksen götüreyim!” dersin. Neden?.. Sevimli, ak sakallı, nur yüzlü... Bakıyorsun, için gidiyor, ılık duygular yayılıyor. İyi insana iyilik yapmak, tamam... Ama bak, Efendimiz buyuruyor ki: (*İlâ külli berrin ve fâcir*) “İyi ve kötü her insana iyilik yapmak, kötüye de iyilik yapmak.”

Buyurun bunun üzerine düşünelim: Kötüye iyilik yapmak ne demek?.. Kötüye iyiliği öğretmek demek... “Bak kötü yapıyorsun sen; fısk u fücurla meşgulsün, kötülükle meşgulsün! Öyle yapma, böyle yap...” demek oluyor. Adam bir de, kendisine iyilik yapıldıkça toparlar kendisini, insafa gelir. Nice kötü insanlar vardır ki, mübarek insanlar kendisine iyi muamele ettiğinden, iyi insan safına gelmiştir.

Sarhoşun birisi elinde şişe, yalpalayarak, bizim Hasib Efendimiz'in karşısına çıkmış. Hasib Efendimiz'in; yâni Hocamızın arkadaşı olan, Hocamızdan iki evvel vazife yapmış olan Hasib Efendimiz'in, Şehzâdebaşı'nda karşısına çıkmış sarhoş... Önünü kesmiş:

“—Hocaefendi, bu şişenin içinde ne var?” demiş.

Sallanıyor, sarhoş, ağzı leş gibi içki kokuyormuş. Hasib Efendimiz adamın gözünün içine bakmış:

“—Allah...” demiş.

Ondan sonra adam bir fenâ olmuş, bir değişmiş. Ertesi gün gelmiş, ağlaya ağlaya Hasib Efendi'nin ellerine, ayaklarına kapanmış. "Evliyâullah'ın bir nazarı kimyâdır." derler, bak nasıl değiştiriyor sarhoşu!..

"—Pis sarhoş, çekil yolumdan! Edepsiz, yıkıl karşımdan! Şu kadar içmişsin de, bir de utanmadan bilmem ne yapıyorsun!.." filân diye bazısı azarlayabilir, kaşlarını çatabilir.

Ama sonunda, iyi bir derviş olmuş o zât diye duymuştum.

Allah rahmet eylesin, şefaatlerine erdirsin o mübareklerin...

Kötü insanı iyi yapmanın yolu nedir?.. İyilik yapmaktır ona... Peygamber SAS Efendimiz, iyi ve kötü herkese iyilik yapmamızı da tavsiye buyurdu. İnsanlara kendimizi sevdirmemizi de tavsiye buyurdu. Sonra bir gerçeği anlatıyor:

وَإِنَّ أَهْلَ الْمَعْرُوفِ فِي الدُّنْيَا
هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِي الْآخِرَةِ

(*Ve inne ehle'l-ma'rûfi fid-dünyâ, hüm ehlü'l-ma'rûfi fi'l-âhireh*) "Dünyada iyilik erbabı olan kişiler, ahirette de iyilik erbabı olacaklar."

El-ma'rûf ne demek?.. Aklın ve şeriatin güzel gördüğü iyi şeyler demek... Yâni dünyada bu iyi şeyleri yapanlar, ahirette de *ehl-i ma'ruf* olacak. Ne demek?.. "Ahirette mükâfat alacak, orada iyiliklere erecek." demek. Bir anladığım mânâ bu...

İkinci mânâ da, “Allah ahirette de onlara salâhiyet verecek, şefaathakı verecek. Dünyada iyilik yaptıkları gibi, ahirette de muhtaç bazı kimselere iyilik yapacaklar.” Şeyh efendiler, mürşid-i kâmiller, evliyâullah, ulemâyı âmilîn cennetin kapısında

durdurulup, “İsteddiğini cennete sok!” diye kendilerine salâhiyet verildiğı için, bazı insanları cehennemden kurtaracaklar. Hadis-i şeriflerde var bunlar... “Şehidler şefaath edecek, büyük alimler şefaath edecek, peygamberler şefaath edecek...” diye hadis-i şerifler bildiriyor.

Demek ki, dünyadaki iyilik sahibi insanlar, ahirette de iyilikler yapabilecek veyahut iyiliklere mazhar olacak.

وَإِنَّ أَهْلَ الْمُنْكَرِ فِي الدُّنْيَا هُمْ أَهْلُ الْمُنْكَرِ فِي الْآخِرَةِ

(*Ve inne ehle'l-münkeri fi'd-dünyâ, hüm ehli'l-münkeri fi'l-âhireh*) “Dünyadaki kötülük yapan insanlar, münkerâtın ehli olan, erbabı olan, münkerât işleyen insanlar, ahirette de münkerât ehli olacaklar.” Yâni, “Ahirette kötü şeylere uğrayacaklar, cezalara uğrayacaklar, cehennemde yanacaklar.” demek; veyahut da, “Ahirette de başkalarına zararları olacak.” demek. Başkalarına zararları olabilir, ahirette de başkalarının cehenneme düşmelerine sebep olabilirler. Bazı şeylerden dolayı, cehennemde de birbirleriyle ceng ü cidâl edecekler:

“—Senin yüzünden cehenneme düştük.

Sen olmasaydın biz böyle olmazdık!” diyecekler.

Ötekisi de:

“—Sen aklını kullansaydın!” filân diyecek, böyle münakaşalar olacak.

Bazı insanların da cehenneme düşmesine sebep oldukları için, ahirette de öyle olacaklar. Dördüncü hadis-i şerif bu.

d. Fayda Vermeyen İlim

Sohbetimizi beşinci hadis-i şerifle bitirelim. Bu beşinci hadis-i şerif, Taberânî isimli alim tarafından Abdullah ibn-i Amr RA’dan rivâyet edilmiş:⁶

رُبَّ حَامِلٍ فِقْهٍ غَيْرٍ فِقِيهِ وَمَنْ لَمْ يَنْفَعَهُ عِلْمُهُ
ضَرَّهُ جَهْلُهُ إِقْرَأِ الْقُرْآنَ مَا نَهَاكَ فَإِنْ لَمْ يَنْهَكَ
فَلَسْتَ تَقْرَأُهُ

(طب . عن ابن عمرو)

ME. 636 (*Rubbe hâмили fıkhnı gayru fakîhin, ve men lem yenfa’hü ilmühû darrahû cehlühû; ikrai’l-kur’âne mâ nehâke, fein lem yenheke feleste takraûh.*)

Bu, çok önemli konuları ihtiva eden bir hadis-i şeriftir.

⁶ Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.II, s.282, no:1345; Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, c.I, s.245, no:392; Ahmed ibn-i Hanbel, *Zühd*, c.I, s.285; Abdullah ibn-i Amr RA’dan.

Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, c.V, s.177; Mekhûl Rh.A’ten.

Kenzü’l-Ummâl, c.X, s.345, no:29004; *Mecmaü’z-Zevâid*, c.I, s.440, no:870;

Câmiü’l-Ehâdîs, c.XIII, s.100, no:12655.

Efendimiz buyuruyor ki:

(*Rubbe hâмили fıkhın gayru fakîhîn*) “Nice dînî bilgi, İslâmî bilgi sahibi kişi vardır, aslında bilgin değildir, fakih değildir.”

Neden?.. Biliyor ama, bilseydi hayatında uygulayacaktı; uygulamadığı için fakih sayılmaz. İlmiyle âmil olmayana değerverilmiyor İslâm’da, o alim sayılmıyor. Bilgiyi taşıyor ama, papağan gibi taşıyor veyahut teyp gibi taşıyor, başkalarına anlatıyor. Veyahut bazı insanlar duymuştur, “Efendimiz şöyle buyurdu.” diye ama, derinliğine mânâsını yorumlayacak zihin seviyesinde, genişliğinde değildir. Ötekisine anlatır.

“—Haa, Rasûlüllah Efendimiz böyle mi buyurdu?”

“—Evet böyle buyurdu.”

O bilgi kendisine nakledilen kişi daha ârif olduğundan, derinlemesine daha çok mânâlar çıkartıp anlayabilir. Bunun misalleri çok, o mânâyâ da gelir.

Demek ki, bildiğimiz bilgileri derinlemesine düşünmeliyiz, iyi anlamaya çalışmalıyız. İlmimizle âmil olmalıyız, bildiğimizi uygulamalıyız. Öyle ilmiyle âmil olamayan, özü başka, sözü başka insanlar olmamalı ilimle uğraşan kişiler...

(*Ve men lem yenfa’hü ilmühû*) “İlmi kendisine fayda vermeyen kişi, (*darrahû cehlühû*) cehlinin zararına uğrar, cehli ona zarar verir.” Yâni ilmini uygulayamıyorsa, câhil demektir. O câhillik onun başını derde sokar, belâyâ uğratır.

Onun için, ilimden istifade etmeye çalışmalı!..

Çok hoşuma gitti, bugün bir kardeşim diyor ki:

“—Ben para kazandım, mâlî durumum iyi, iş durumum şöyle... Ben iki sene işimden ayrılıp, derinlemesine İslâm’ı öğrenmek, ibadetlerimi yapmak, iyi müslüman olmak; biraz da İslâm’ı tanıyan bir alim kişi olmak istiyorum. Ne dersiniz?..”

“—Çok güzel, Allah’ın sevdiği bir iş yaparsın!” dedim. O da ona göre kendisini hazırlayacak.

Efendimiz bu hadis-i şerifin sonunda buyurmuş ki: “Nice ilim taşıyan kişi vardır, fıkıh taşıyan kişi vardır, ama kendisini fakih değildir, alim değildir. Kafasına naklettiği, diliyle söylediği şeyin anlamını anlayamıyor veya uygulamadığı için anlamamış sayılıyor, alim sayılmıyor. İlmi kendisine fayda vermeyen insana, o cahilliği elbette bir zarar verir. Belâsını bulur.”

Ondan sonra Efendimiz buyuruyor ki: (*Ikrai'l-kur'âne mâ nehâke*) “Kur’an’ı oku, seni günahlardan alıkoyduğu müddetçe...” Yâni, Kur’an’ı okuyor:

“—Bak, Allah şunu yasaklamış, yapmayayım! Şunu günah kılmış etmeyeyim! Şunu sevap demiş, şunu yapayım!” diyecek.

Kur’an-ı Kerim’e uyacak. “Kur’an-ı Kerim’e uyduğün müddetçe, Kur’an-ı Kerim seni günahlardan alıkoyduğu müddetçe, Kur’an-ı Kerim’i oku! (*Fein lem yenheke*) Eğer Kur’an seni günahlardan alıkoymuyorsa, (*feleste*

takraûh.) o zaman sen Kur'an'ı okumuyorsun demektir.” Bu da çok mühim...

“—Ne demek okumuyorum? Okuyorum işte, ben hafızım!” veyahut, “Kur'an'ı hızlı okuyan bir kimseyim!”

Kur'an okuyorsun ama kardeşim, şu hallerine bak, şu günlük yaşantına bak!.. Şu yaptığın işlere, şu söylediğin sözlere, şu ticaretine, şu aile yaşantına, şu ictimâî hayatına bak!.. Rezil ettin sen müslümanlığı... Mahvettin yâ!.. Yâni sen Kur'an okuyorum diyorsun ama, ne bu halin?.. “Eğer Kur'an-ı Kerim, kişiyi günahlardan alıkoymuyorsa, yanlışlıklardan alıkoymuyorsa, (*feleste takraûh*) sen böyleysen, sen Kur'an'ı okumuyor sayılırsın!” diyor Peygamber Efendimiz.

Demek ki, öyle kuru kuruya okumanın bir değeri yok, okumuyor sayılacak. Yâni okuyor ama, okumuyor sayılacak. Neden?.. Halini düzeltmedi. Kur'an-ı Kerim halini düzeltmediği için, okuduğu halde okumuyormuş muamelesi görecektir.

O halde ne yapmak lâzım?.. Kur'an'ı okurken, mânâsını tedebbür ve tefekkür ederek okumak lâzım! Yasaklarını anlayıp, yasaklarından kaçınmak lâzım! Emirlerini anlayıp, emirlerini tutmak lâzım! Kur'an-ı Kerim'e uymak lâzım! Kur'an-ı Kerim'e uyulmadan müslüman olunmaz.

“—Efendim, ben müslümanım. Bak, görüyor musun sakal da bıraktım. Altın köstekli saatim de var. Görüyorsun kocaman göbeğim de var. Üç defa, beş defa da hacca gittim...”

“—İyi ama hacı baba, senin halin, tavrın, işin, muamelâtın hiç İslâmî değil... Senin ticarethanende yapılanlar rezâlet, felâket, fecaat...”

E ne olacak o zaman, ne demek o?.. Kur’an-ı Kerim’i okumamış gibi sayılıyor.

Zikir de böyle sevgili kardeşlerim. Bir insan eğer zikrediyor da, Allah’ı anıyor da, “Allah... Allah... *Lâ ilâhe illa’llâh...*” diyor da, günahlardan kendisini çekiyorsa, iyi derviş demektir. Tamam, zikrediyor ve günahlardan da kaçınıyor. “Eğer zikretmesine rağmen, günahlara devam ediyorsa, isyanda, itaatsizlikte, günahta berdevam ise, devam etmekte ise, o zaman Allah’ı zikretmiyor sayılır.” diye Efendimiz hadis-i şerifinde buyurmuş.

Buradan da anlıyoruz ki, zikir bir bakıma Allah’a itaat demek. Allah’ı anan, hatırlayan, itaat eden zikrediyor demektir. Allah’ı anmayan, Allah’ı anıp da itaat etmeyen, anmıyor demek gibi olur. Onun için bu inceliklere dikkat edelim.

“—Ben dervişim.”

“—Dervişsen Allah yolunda yürü!”

“—Ben müslümanım, Kur’an okuyorum.”

“—Okuyorsan Kur’an’ın emirlerini tut!” Böyle hareket etmek lâzım! Yapmıyor:

“—Yapamıyoruz hocam, ne yapalım?”

“—Yapamıyorsan, sen Kur’an okumuyor sayılırsın, sen zikir yapmıyor sayılırsın. Muamele böyle olur sana...”

O bakımdan boşa gitmiş olur. Nitekim Peygamber Efendimiz buyurmuş ki:⁷

رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ
وَالْعَطَشُ وَرُبَّ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهَرُ
(حم. خز. ع. هب. ق. كر. عن أبي هريرة؛ طب. عد. عن ابن عمر)

(*Rubbe sàimin leyse lehû min siyâmihî ille'l-cûu ve'l-ataş*) “Nice gündüz oruç tutan vardır ki, akşama aç ve susuz kalmaktan başkaeline bir şey geçmez. (*Ve rubbe kàimin leyse lehû min kıyâmihî ille's-seher.*) Nice gece kalkıp namaz kılan insan vardır ki, uykusuzluktan başka eline bir şey geçmez.”

⁷ İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.539, no:1690; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.373, no:8843; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.VIII, s.257, no:3481; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.596, no:1571; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.III, s.242, no:1997; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.429, no:6551; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.III, s.316, no:3642; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.270, no:8097; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.239, no:3249; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.309, no:1425; Abdullah ibn-i Mübârek, *Müsned*, c.I, s.78, no:77; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXVII, s.346; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.268, no:3248; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.III, s.250; Ebû Hüreyre RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XII, s.382, no:13413; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.309, no:1424; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.VI, s.401; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.853, no:7491; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.348, no:1365; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XIII, s.101, no:12658, 12661; Münzirî, *et-Tergîb*, c.II, s.94, no:1646.

Bir şeyi sadece yapmak yetmiyor. Kabul edilecek şekilde yapmak lâzım. Zikri kabul edilecek bir zikir olarak yapmak lâzım! Kur'an'ı kabul edilebilecek bir kıraat olarak okumak lâzım!

Namazı kabul edilebilecek bir namaz olarak kılmak lâzım!

Orucu kabul olunabilecek bir oruç olarak tutmak lâzım! Haccı kabul olunabilecek bir hac olarak yapmak lâzım! Kabul olunabilecek,

Allah'ın rızasını kazanabilecek bir müslümanlığı sürdürmek lâzım! Günahlardan, haramlardan kaçınmak lazım!..

Aziz ve sevgili kardeşlerim, değerli kardeşlerim, mü'min kardeşlerim!

Aman, Rasûlüllah'ın sünnetine sımsıkı sarılalım, Kur'an-ı Kerim'e sımsıkı sarılalım, gözümüzü açalım!.. Hayat bir anda geçiverir.

Bizim şimdiye kadar uğraştığımız şeyler boş ise, bırakalım!

Boş şeylerle, mâlâyânîyle, fayda vermeyen, sevap kazandırmayan, günah kazandıran şeylerle artık ilgimizi şu vaazdan sonra, şu hadisleri dinledikten sonra keselim!

Allah'ın iyi bir kulu olmaya azm ü cezm ü kasd eyleyelim!..

Allah tevfikini refik etsin...

Sevdiği kul eylesin, evliyasından eylesin...

Mübarek kullarından eylesin...

Dünyada, ahirette aziz eylesin, şerefli eylesin, şerif eylesin, bahtiyar eylesin...

Cennetiyle cemâliyle cümlelerinizi müşerref eylesin...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

19. 09. 1997 - Nürnberg / ALMANYA

[Bütün CUMA SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

